

ΤΑ ΝΕΑ

11ος
ΤΟΜΟΣ
18ο Τεύχος

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ
ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
1770-2000

Η ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ, 1770 - 1821

Πολιτική πραγματικότητα Οργάνωση και θεσμοί των υποδούλων

Ελληνικά
Γράμματα

.VII.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ

Το φαινόμενο Αλή πασάς των Ιωαννίνων (Τεπελένι, κάπου μεταξύ 1740/1750 – Ιωάννινα 24 Ιαν. 1822) υπήρξε ένα πρόβλημα που απασχόλησε και απασχολεί έντονα την ελληνική και την ξένη ιστοριογραφία· αλλά πέρα από την ιστοριογραφική προσέγγιση η περιπέτεια του Αλή πασά αποτέλεσε ένα σημείο στο οποίο αρκετές φορές στάθηκε η ευρωπαϊκή λογιόσυνη: από το επίπεδο της διπλωματίας και της εμπλοκής του πασά στο ανταγωνιστικό παιχνίδι των δυτικών δυνάμεων ως την περιηγητική περιέργεια, η έκδηλη και πάνω από το μέσο όρο της εποχής χρήση βίας στην επικράτεια του αλπασαδικού κράτους, οι πόλεμοι με τους Σουλιώτες, οι έρωτές του, η θανάτωση της κυρα-Φροσύνης, οι συγκρούσεις με τους κλέφτες και αρματολούς, η καταστροφή του Γαρδικιού και της Πάργας και τόσα άλλα επεισόδια, αλλά και το δικό του τραγικό τέλος, προσέφεραν πλούσιο υλικό και για άλλες – εκτός από την ιστορία – περιοχές της τέχνης, όπως τα δημοτικά τραγούδια, η ποίηση, το μυθιστόρημα, η ζωγραφική.

Επιχειρώντας τη συγγραφή ενός κεφαλαίου για την προσωπικότητα και τη δράση του πασά των Ιωαννίνων, αναπόφευκτα βρισκόμαστε στην ανάγκη να επαναλάβουμε πράγματα ειπωμένα πολλές φορές, απαραίτητα όμως προκειμένου να αποκατασταθεί ο χώρος αναφοράς.

Ο Αλή πασάς και η ελληνική ιστοριογραφία

Όπως έχει επισημανθεί ήδη από την ιστορική έρευνα (Παναγιωτόπουλος, 1986) η συνεχής και επίμονη ιστοριογραφική ενασχόληση με τον Αλή πασά διακρίνεται σε τρεις περιόδους, όχι αυστηρά περιχαρακωμένες: πρόκειται για την ιστοριογραφία του 19ου αι. (Αραβαντινός, Λαμπρίδης κ.ά.), εκείνη του Μεσοπολέμου και την ύστερη μεταπολεμική, που φθάνει ως τις μέρες μας. Φυσικά στην πρώτη περίπτωση πρέπει να προσθέσουμε και τους πολλούς ξένους περιηγητές, προξενικούς υπαλλήλους, στρατιωτικούς ή τυχοδιώκτες, που έμμεσα ή άμεσα ασχολήθηκαν με τον Αλή πασά και επηρέασαν, ενίοτε, και την ελληνική ιστοριογραφική παραγωγή.

Η ελληνική, λοιπόν, ιστοριογραφία του 19ου αιώνα σχετικά με τον Αλή πασά εμφανίζει δύο τάσεις: είτε «της απόρριψης» είτε «του κρυμμένου λαϊκότροπου θαυμασμού», που κάποτε εκφράζονται από τα ίδια πρόσωπα. Άλλωστε ο ίδιος ο Αλή πασάς και η δράση του προσφέρουν την αντιφατικότητα που μπορεί να καλλιεργήσει τις αντίστοιχες τάσεις, που αναφέραμε παραπάνω. Η ιστοριογραφία του 19ου αι. και στις ανώτερες αλλά και στις ελάχιστον στιγμές της, πο-

ΤΟ ΣΕΡΑΪ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ

στα Ιωάννινα.
Χαλκογραφία
του C.R. Cockerell.
Αρχείο Εκδόσεων Ολκός.

**ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ
ΜΙΧΑΗΛΑΡΗ**

TEKMHPIA

Πορτρέτο του Αλή πασά

ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΑ ΒΕΝΤΟΥΡΑ

Ο Αλή πασάς του Σπυρίδωνα Βεντούρα, συλλογή Κ. Νοταρά (βλ. Κατερίνα Κορρέ, *Χρυσικών έργα, 1600-1900*, Αθήνα, ΕΛΙΑ, 2002, σελίδα 12). Ο Λευκάδιος Σπυρίδων Βεντούρας εργάστηκε ως προσωπογράφος ακολουθώντας τις τάσεις της εποχής του. Επί τέσσερις μήνες ασχολήθηκε με την προσωπογραφία του Αλή, για την οποία ο πασάς αρνήθηκε να του καταβάλει την αμοιβή του. Ο Βεντούρας μετά την παράδοση του πίνακα φοβήθηκε για τη ζωή του,

αλλά κατάφερε να δραπετεύσει με τη βοήθεια κάποιου γραμματικού του Αλή και να διεκδικήσει στη συνέχεια την αμοιβή του στα δικαστήρια. Ο Βεντούρας διακωμώδησε τον πασά ζωγραφίζοντας την εικόνα του σε διάφορα αντικείμενα ευρύτατης και καθημερινής χρήσης, έως και σε δοχεία νυκτός. (Βλ. Δέσποινα Θεμελί-Κατηφόρη, «Ο Σπυρίδων Βεντούρας κι η αντιδικία του με τον Αλή πασά», στο: *Επτανησιακή Πρωτοχρονιά*, Αθήνα, 1960).

τέ δεν κατάφερε να απαλλαγεί από το δίβουλο αυτό σχήμα, ιδιαιτέρως μάλιστα όταν ασχολήθηκε με τα κρίσιμα συμβάντα των δύο πρώτων δεκαετιών του 19ου αι. Τα πράγματα καθίστανται περισσότερο αντιφατικά και στο επίπεδο της απομνημονευματογραφίας των αγωνιστών του '21 επειδή μεγάλο μέρος από αυτούς, με πολλούς τρόπους, είχε έλθει σε συνάφεια με το αλπασαδικό φαινόμενο και, καθώς η επανάσταση που ακολούθησε έφερε μαζί της και την εθνική συνείδηση, προκάλεσε τη σύγκρουση και την αντίφαση ανάμεσα στο προσωπικό βίωμα και στην απόρριψη της οθωμανικής ηγεμονίας, που μέρος της ήταν βέβαια και ο Αλή πασάς.

Η ιστοριογραφία του Μεσοπολέμου παρουσιάζει, και αυτή, δύο τάσεις από τις οποίες η μία αναπαράγει το προηγούμενο αντιφατικό σχήμα και αντιπροσωπεύεται από ακαδημαϊκές διδασκαλίες και ερευνητικές προσεγγίσεις,

Ο Γιάνης Κορδάτος εξετάζει τον Αλή πασά σε σχέση με τον αλβανικό εθνικισμό

που προσέφεραν κυρίως νέο τεκμηριωτικό υλικό, ενώ η άλλη με περισσότερο στοχαστικές προσεγγίσεις έχει δύο συνιστώσες, μία μαρξιστική και μια άλλη τοπικιστική, που και οι δύο σχεδόν επιδίδονται σε μία νέα ανακάλυψη του «προβλήματος Αλή πασάς». Ο Γιάνης Κορδάτος αποτελεί

τον κύριο εκπρόσωπο της μαρξιστικής ιστοριογραφίας, η οποία θέτει το πρόβλημα Αλή πασάς σε σχέση με τον αλβανικό εθνικισμό αλλά δεν προχωρεί σε περαιτέρω αναλύσεις. Η άλλη τάση εκπροσωπείται από μια σειρά Ηπειρωτών διανοουμένων, που τονίζει την τοπική ιδιαιτερότητα και εισάγει έννοιες όπως το «κράτος» του Αλή πασά, με αποτέλεσμα να αποκαθιστά τον πασά ως ανεξάρτητο ηγεμόνα της Ηπείρου, κάτι που αντίκειται προς την ιστορική αλήθεια. Το παράδειγμα του Δημ. Ζώτου με τον ισχυρού συμβολισμού τίτλο του βιβλίου του: «Η δικαιοσύνη εις το κράτος του Αλή πασά» είναι χαρακτηριστικό.

Για τη μεταπολεμική ιστοριογραφία η προσέγγιση της Ελληνικής Επανάστασης και η συστηματική μελέτη της συνιστά ταυτόχρονα υποβάθμιση του φαινομένου Αλή πασάς, η δράση του οποίου έχει μόνο συμπληρωματική διάσταση, υπηρετική του μεγάλου εθνικού γεγονότος. Έτσι όμως, η νεοελληνική ιστοριογραφία χάνει την ευκαιρία να μελετήσει την εξέλιξη του σεπαρατιστικού φαινομένου, που εκπροσωπεί ο Αλή πασάς και οι γιοι του, τη σχέση του με τις κοινωνικές δυνάμεις και την οικονομία της Ηπείρου και του

γειτονικού χώρου της σημερινής Αλβανίας.

Τέλος, μια τρίτη τάση προέρχεται από την πλευρά της αλβανικής ιστοριογραφίας, στην οποία έχουν εμφανιστεί απόψεις που θεωρούν τη δράση του Αλή πασά ως προδορικό στοιχείο του αλβανικού εθνικού κινήματος, πράγμα που βρήκε την απήχυσή του και στο χώρο της λογοτεχνίας με το αφήγημα του Ισμαήλ Καταρέ *Η κόγχη της ντροπής*.

Είναι γεγονός ότι κατά το δεύτερο μισό του 18ου αι. και τις αρχές του 19ου αι. σε πολλές περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας παρουσιάστηκαν έντονες φυγόκεντρες τάσεις, που μερικές είναι πολύ γνωστές στην ελληνική βιβλιογραφία: Πασβάνογλου-Βιδίνι, Ισμαήλ μπέης - Σέρρες, Μεχμέτ Αλής - Αίγυπτος. Στο σχήμα αυτό, λοιπόν, εντάσσεται και η δράση του Αλή πασά, ο οποίος κατά την πρώτη δεκαετία του 19ου αι., όταν είχε φθάσει στο απόγειο της δυνάμεώς του εξουσίαζε μία ευρύτατη περιοχή, που περιλάμβανε μεγάλο μέρος της σημερινής Αλβανίας και μεγάλο μέρος της σημερινής Ελλάδας (νοτίως της Θεσσαλονίκης) – εκτός από την Αττική και τα νησιά.

Η επικυριαρχία σε ένα τόσο ευρύ χώρο, με τόσα πολεμικά και διπλωματικά προβλήματα, έδωσε και την ευκαιρία στον Αλή πασά να σχηματίσει ένα αξιόλογο και αξιόμαχο στρατό (διέθετε ακόμα και ναυτικό), ενώ τα αξιόλογα έσοδα από τα τοιφλίκια του (τα υπολογίζουν γύρω στα 1000), από το εμπόριο και τις φορολο-

γικές προσόδους (στην επικράτειά του αντιπροσωπεύονται όλοι οι τύποι γαιών που αποτελούν αντικείμενο όλων των μεθόδων ιδιοποιήσεως) στήριζαν καλά το πολεμικό σκέλος, μέσω μιας διοικητικής - πελατειακής οργάνωσης, που αναπαράγει ή επιζητεί να αναπαράγει τα διοικητικά μορφώματα της κεντρικής οθωμανικής εξουσίας.

Η καταγωγή και το οικογενειακό περιβάλλον του Αλή πασά

Ο Αλή πασάς γεννήθηκε στο Τεπελένι, στα βόρεια του Αργυροκάστρου. Η οικογένειά του έχει να επιδείξει τον προπάππο του Μουσταφά (ή Μούτζο) Χούσο ως αρχηγό ληστών, από το όνομα του οποίου όλη η οικογένεια πήρε το προσωνύμιο Μουτζοχουσάτες. Ασαφείς παραδόσεις συνδέουν την καταγωγή της οικογένειας με δερβίσηδες της Μ. Ασίας, αλλά είναι σχεδόν βέβαιο ότι οι Μουτζοχουσάτες ανήκουν στην αλβανική «αριστοκρατία», της οποίας ο εκάστοτε επικεφαλής ανάλογα με τη συγκυρία λειτουργούσε είτε ως αρχηγός ληστρικής συμμορίας είτε ως τοπικός αξιωματούχος. Οι ιδιότητες αυτές αντιστοιχούν ασφαλώς σε τοπικά χαρακτηριστικά, κατά τα

Ασαφείς παραδόσεις συνδέουν την καταγωγή της οικογένειας με δερβίσηδες

Η ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

από το νησί της λίμνης. Χαλκογραφία του C.R. Cockerell. Αρχείο Εκδόσεων Ολκός.

οποία οι μπένδες της περιοχής συμπλήρωναν τα αγροτικά ή κτηνοτροφικά εισοδήματά τους με προϊόντα ληστροικών επιδρομών, κάτι που γίνεται γενικώς αποδεκτό εκ μέρους της κεντρικής εξουσίας αλλά επιζητεί να ενσωματώσει στην οθωμανική νομιμότητα τους πιο επίφοβους φυλάρχους.

Σε αυτή λοιπόν την τοπική αριστοκρατία ανήκει και ο Αλή πασάς Τεπελενλής. Στη γραμμή αυτή ο προπάππος του είχε καταφέρει να αναδειχθεί σε μουτεσελίμη (υποδιοικητή) του Τεπελενιού, ο παππούς του, Μουχτάρ, σε σεχίντ (μάρτυρα) της πίστης στον πόλεμο εναντίον των Βενετών (1715), ο θείος του, Ισλάμ μπένς, σε πασά δύο ιππουρίδων και μουτεσαρίφη (διοικητή) Δελβίνου το 1752. Στην ίδια γραμμή ο πατέρας του Αλή, Βελή μπένς, ύστερα από συνεχείς αγώνες εναντίον ενός εξαδέλφου του με επίκεντρο το Χόρμωβο, αποκτά ισχύ ικανή να του εξασφαλίσει την απονομή εκ

Ο Αλή πασάς συνδέθηκε μέσω επιγαμιών με ισχυρές αλβανικές οικογένειες

μέρους της Πύλης του αξιώματος του διοικητή του Δελβίνου, αλλά γρήγορα πεθαίνει. Η εξουσία περνά στη χήρα του Χάμκω, κόρη ισχυρού μπέν της Κόνιτσας, που εκτός από όλα τα άλλα, έπρεπε να καθοδηγήσει δυο ανήλικα παιδιά, τον Αλή μπέν και τη Σαχνισιά.

Η Χάμκω θα αποδουθεί σε πολυμέτρωπους αγώνες, για να διατηρήσει την κυριαρχική θέση των Μουτζοχουσατών, χρησιμοποιώντας κάθε μέσο ακόμα και τις δολοφονίες των ετεροθαλών αδελφών του Αλή αλλά και της μητέρας τους. Ωστόσο η αυθαίρετη αύξηση εισφορών και οι καταπιέσεις των υπό την προστασία της χωριών και η προσπάθεια ιδιοποίησης των προσόδων του χωριού Κακόσι, που ήλεγχαν οι ισχυροί μουσουλμάνοι του Γαρδικίου, θα επιφέρει αντισυμπεριρώσεις χριστιανών και μουσουλμάνων, με αποτέλεσμα τη σύλληψη της Χάμκως, την κακοποίησή της και την απελευθέρωσή της με την καταβολή λύτρων. Η κακοποίηση της μητέρας – κατά την παράδοση – θα καλλιεργήσει στο μυαλό του νεαρού τότε Αλή τη δίψα αντεκδίκησης, που τελικά θα υλοποιηθεί με τη θηριώδη σφαγή των κατοίκων των χωριών Χορμόβου και Γαρδικίου, το 1784 και το 1812 αντίστοιχα.

Μετά την περιπέτεια της μητέρας του, ο Αλής θα επιδοθεί στη συνήθη για την τοπική κοινωνία ληστροική δράση, για να ενισχύσει τα ερείσματά του στην περιοχή και να αναδείξει τον εαυτό του σε ικανό πολεμιστή· παράλληλα

επιχειρεί να συνδεθεί μέσω επιγαμιών με ισχυρές αλβανικές οικογένειες, πράγμα που θα οδηγήσει, περί το 1770, στο γάμο του με την κόρη του Καπλάν πασά του Δελβίνου, Ουγκουσούμ (κατ' άλλους Εμινέ).

Η επόμενη κίνηση του Αλή είναι να βρεθεί ως επικεφαλής ένοπλων σωμάτων κοντά σε πασάδες που ήταν επιφορτισμένοι με τη φύλαξη των δρόμων, αξίωμα πολύ σημαντικό, καθώς παρέιχε στον κάτοχο του την εξουσία στη Ρούμελη και την Αλβανία και βέβαια το γρήγορο πλουτισμό. Έτσι, αρχικά (1776) θα συμπράξει με τον Κουρτ Αχμέτ πασά του Μπερατιού εναντίον του Μεχμέτ πασά Μπουσατλή της Σκόδρας, σύμπραξη που καταλήγει στο θρίαμβο του Κουρτ πασά και κατ' ακολουθία στην ανάδειξη και του Αλή, που αποκτά τη φήμη του ι-

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΨΑΛΛΙΔΑΣ
(1767-1829). Λόγιος και σχολάρχης στα Ιωάννινα θεωρείται από τους προδρόμους του δημοτικισμού. Εδώ, σε έργο του χαρακτή Κ. Μαλάμου, βασισμένο σε ξυλογραφία του βιβλίου *Βίοι Παράλληλοι* του Α. Γούδα, που αναδημοσιεύθηκε στο Λέανδρος Βρανούσης, *Αθανάσιος Ψαλλίδας, ο δάσκαλος του Γένους*, Γιάννενα, 1952.

Αθανάσιος ο Ψαλλίδας

κανού πολεμιστή. Γρήγορα όμως η σύμπραξη αυτή θα καταλήξει σε οξύ ανταγωνισμό και μίσος, που θα διαρκέσει ως το θάνατο του Κουρτ Αχμέτ πασά (1787).

Οι απαρχές μιας μεγάλης σταδιοδρομίας

Εν τω μεταξύ ο Αλής θα καταλάβει το 1778 τη θέση του αναπληρωτή γενικού επόπτη των δερβενίων, που θα τη διατηρήσει ως το Μάρτιο του 1779, όταν θα επανακάμψει στη θέση αυτή ο Κουρτ πασάς. Ωστόσο η βραχεία παραμονή του στο αξίωμα αυτό θα του επιτρέψει την ένταξή του στην οθωμανική ιεραρχία, το γρήγορο πλουτισμό, που διευκολύνει τη συντήρηση μισθοφόρων, καθώς και την καλλιέργεια σχέσεων με σώματα ενόπλων ατάκτων Αλβανών και Ελλήνων αρματολών. Εφεξής η δράση του στοχεύει στην υπονόμευση του κύρους του Κουρτ Αχμέτ πασά, στον οποίο η Πύλη είχε αναθέσει το έργο της εξόντωσης των Αλβανών στο Μοριά. Η δράση του Αλή πασά μαρτυρείται και από τις βενετικές πηγές, που αναφέρονται στους κινδύνους που προκαλεί η παρουσία του πολύ κοντά στη βενετσιάνικη επικράτεια του Βουθρωτού. Τελικά η διαμάχη με τον Κουρτ πασά δεν θα αναδείξει νικητή αλλά θα επιτρέψει στον Αλή να επιστρέψει στο Τεπελένι ως καταξιωμένος πολεμιστής και γε-

μάτος λάφυρα από τις ληστρικές επιδρομές.

Τα επόμενα δύο χρόνια (1782-1784) ο Αλής θα εγκαινιάσει μία άλλη τακτική, στην οποία εφεξής θα διαπρέψει, δηλαδή θα χρησιμοποιήσει προς όφελός του τις αντιπαλότητες των ξένων δυνάμεων, για να αποσπάσει αξιώματα από την Πύλη. Εκμεταλλεύεται λοιπόν την αντίθεση Βενετών και Μουσταφά πασά Κόκα, διοικητή του Δελβίνου με επίκεντρο το Βουθρωτό, και πείθει τους Βενετούς να συνηγορήσουν, ώστε να διορισθεί ο ίδιος πασάς του Δελβίνου. Με αυτόν τον τρόπο ο επικεφαλής ληστρικών ομάδων Αλής κατορθώνει το 1784 να ονομασθεί πασάς δύο ιππουρίδων και διοικητής του Δελβίνου. Την ίδια χρονιά καταστρέφει, όπως αναφέραμε, το Χόρμοβο, που εκτός από πράξη εκδίκησης σημαίνει ταυτόχρονα την καθύπταξη μιας ανυπότακτης κοινότητας, που αποτελούσε εμπόδιο στα ηγεμονικά του οράματα. Το ίδιο έτος (1784 ή αρχές του 1785) σημειώνεται και η πρώτη ανεπιτυχής προσπάθειά του να ονομασθεί μουτσαρίφης των Ιωαννίνων.

Όμως ο δρόμος προς την κορυφή ανοίγει το 1786, καθώς το έτος αυτό η Πύλη, επειδή θεώρησε ότι η προσέγγιση του Κουρτ πασά του Μπερατιού με τον αποστάτη Μαχμούτ πασά της Σκόδρας δημιουργούσε ισχυρό και επικίνδυνο δίπολο στην περιοχή, σε αντιστάθμισμα διορίζει τον Αλή μουτσαρίφη Τρικάλων. Αυτή

**ΤΟ ΣΠΙΤΙ
ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΟΥ ΑΡΓΥΡΗ**
στα Ιωάννινα.
Συλλογή Βίκτωρα
και Νιόβης Μελά.
Φωτ. Αρχείο ΜΙΕΤ.

ΤΟ ΓΕΦΥΡΙ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ.

Χαλκογραφία σε σχέδιο του W. Turner, στο ταξιδιωτικό έργο του Βρετανού William Turner, *Journal of a Tour in the Levant...*, Λονδίνο, 1820. *Τόπος και Εικόνα. Χαρακτικά ξένων περιηγητών για την Ελλάδα*, τ. Ε', Εκδόσεις Ολκός, Αθήνα, 1983, σ. 110.

υπήρξε η αποφασιστική αφετηρία για τον Αλή στην κίνησή του προς την ηγεμόνευση μεγάλου τμήματος της αυτοκρατορίας. Τα πράγματα εξελίσσονται εφεξής ευνοϊκά για τον Αλή, επειδή ο ίδιος κατορθώνει να επιβάλει την τάξη σε μια περιοχή που ήταν σε συνεχή αναβρασμό και παράλληλα επειδή την άλλη χρονιά (1787) πεθαίνει ο αντίπαλός του Κουρτ πασάς, πράγμα που επιφέρει το διορισμό του ως ντερμπεντάντ ναζίρ, θέση πολύ σημαντική, επειδή στην ουσία είναι επικεφαλής όλων των τοπικών δυνάμεων που είναι επιφορτισμένες με την ασφάλεια μιας περιοχής. Ουσιαστικά ο Αλής αποκτούσε όχι μόνον τον έλεγχο όλων των «αστυνομικών» δυνάμεων μιας μεγάλης περιοχής, αλλά την ευθύνη της ασφάλειας της εν λόγω περιοχής και κυρίως τη δυνατότητα της επιβολής της τάξης με ό,τι αυτή συνεπάγεται σε χρήση ή κατάχρηση βίας. Το ίδιο έτος ο Αλής κατορθώνει να θέσει υπό τον έλεγχό του την πόλη και ουσιαστικά όλο το πασαλίκι Ιωαννίνων.

Φυσικά όλα αυτά εκτός από τις πολεμικές ικανότητες προϋποθέτουν και άλλα χαρίσματα και κυρίως την εκμετάλλευση της συγκυρίας, που στην περίπτωση αυτή παρείχε ο ρωσο-τουρκικός πόλεμος: οι ετοιμοπόλεμες δυ-

νάμεις που διαθέτει του δίνουν την δυνατότητα να επεμβαίνει στις συνεχείς τοπικές αντιπαλοότητες και να βάλει τελικά χέρι στην πόλη των Ιωαννίνων. Στην ουσία βέβαια πρόκειται για σφετερισμό εξουσίας, που στη συνέχεια νομιμοποιείται και με φερμάνι χάρις στην υπο-

Επρόκειτο για σφετερισμό εξουσίας, που στη συνέχεια νομιμοποιήθηκε και με φερμάνι

στήριξη των Ελλήνων προκρίτων-εμπόρων του Ζαγοριού και της εύνοιας της Πύλης εξαιτίας της συμμετοχής του στην εκστρατεία εναντίον ενός άλλου ανυπότακτου, του Καρά Μαχμούτ Μπουσατλή της Σκόδρας. Με αυτό τον τρόπο, και ύστερα από συνεχείς και επίμονες προσπάθειες, ο

Αλής θα αναγνωριστεί ως πασάς των Ιωαννίνων, πράγμα που θα του δώσει τη δυνατότητα να γίνει σταδιακά κυρίαρχος και των άλλων γειτονικών πασαλικίων. Θα επεκτείνει αργότερα τη δύναμή του χρησιμοποιώντας στη διοίκηση του «κράτους» του και τους δύο γιους του, Βελή πασά και Μουχτάρ πασά, ενώ ο τρίτος γιος του Σαλίχ πασάς, που ανέλαβε ανάλογα αξιώματα κυρίως στο Αργυρόκαστρο, ενηλικιώθη-

κε όταν πλέον η δύναμη της οικογένειας ήταν στο απόγειό της.

Μόλις έγινε κύριος του πασαλικίου των Ιωαννίνων ο Αλή χρησιμοποίησε κάθε μέσο προκειμένου να εδραιώσει περαιτέρω την εξουσία του και να αποκτήσει την οικονομική δύναμη που απαιτείται για παρόμοια εγχειρήματα.

Πρώτος στόχος του ήταν η υποταγή της τοπικής μουσουλμανικής και ελληνικής αριστοκρατίας (πρόκριτοι) των Ιωαννίνων, η οποία προκειμένου να στερηθεί κάθε οικονομικού ερείσματος δέχεται εξουθενωτική πίεση κάθε μορφής και μέσω κάθε νόμιμου ή αυθαίρετου τρόπου: αγοραπωλησίες, εικονικές μεταβιβάσεις, σφετερισμοί, αναγκαστικές εκποιήσεις, αναγκαστικοί δανεισμοί-υπερχρέωση, εισφορές, εξορίες νομίμων κατόχων κ.λπ. Υπάρχει βέβαια και η νομότυπη οικονομική συμπεριφορά, που εκδηλώνεται μέσω της συστηματικής εκμίσθωσης δημοσίων προσόδων (ιλιζάμι) και κυρίως μέσω της ισόβιας εκμίσθωσης προσόδων (μαλικιανέ), που δίνουν τη δυνατότητα στον Αλή πασά να επεκτείνει τον έλεγχό του και πέραν του πασαλικίου των Ιωαννίνων.

Φυσικά η οικονομική ισχύς δίνει τη δυνατότητα στον Αλή πασά να οργανώσει ισχυρό στρατό αποτελούμενο από μισθοφορικά άτακτα σώματα, με πυρήνα μικρούς Αλβανούς μπένδες, στα οποία κατά περίπτωση εντάσσονταν και χριστιανικές αρματολικές δυνάμεις. Κοντά σε όλα αυτά δεν έλειψε και η ευρωπαϊκή στρατιωτική καινοτομία και πειθαρχία, καθώς βεβαιώνεται η ύπαρξη ειδικών περί τα στρατιωτικά και στρατιωτικής σχολής. Ο στρατός αυτός αναγκαστικά υπηρετούσε δύο σκοπιμότητες: έπρεπε να υποστηρίξει τις δυνάμεις της κεντρικής εξουσίας στις βαλκανικές επιχειρήσεις της, αλλά και να προβεί στην εξουδετέρωση των εχθρών του πασά, που ήταν οι ισχυροί Αλβανοί πασάδες του Μπερατιού και του Δελβίνου, οι μπένδες της Τσαμουριάς και της ν. Αλβανίας, οι ανεξάρτητες κοινότητες (λ.χ. Χειμάρα, Σούλι), καθώς και διάφορα στασιαστικά κινήματα (παπα-Θύμιος Μπλαχάβας).

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ο Αλή πασάς ανήκε στην αίρεση των μπεκτασίδων και έτσι η θρησκευτική ανοχή του έναντι κυρίως των χριστιανών τού παρείχε την ευκαιρία να χρησιμοποιεί στις υπηρεσίες του χριστιανούς Έλληνες, Αλβανούς, Βλάχους προκρίτους, αρματολούς, καπετάνιους, γιατρούς, γραμματικούς, ενώ διέθετε και έμπιστους ανθρώπους στην Πόλη, προκειμένου να ενημερώνεται απευθείας για τις υποθέσεις της αυτοκρατορίας.

Στην αυλή του Αλή πασά σύχναζαν δυτικοί διπλωμάτες, ξένοι περιηγητές και τυχοδιώκτες, από τους οποίους ο πασάς προσπα-

θούσε να αντλήσει πληροφορίες για τα επιτεύγματα της τεχνολογίας, της επιστήμης, την εξέλιξη των διοικητικών θεσμών. Με ένα τόνο υπερβολής θα χαρακτηριστεί από δυτικό διπλωμάτη και ως «άνθρωπος των Φώτων». Ωστόσο η νομιμότητά του οφείλει να κατοχυρώνεται πάντα από τους θεσμούς της κεντρικής εξουσίας μέσω των φερμανίων που ανανεώνουν τα διοικητικά αξιώματά του. Άλλωστε οι υπηρεσίες του προς την Πύλη υπήρξαν συνεχείς, καθώς τα ένοπλά τμήματά του συνέβαλαν στην αποκατάσταση της τάξης στη Ρούμελη, την Πελοπόννησο, ενίσχυσαν τα σουλτανικά σώματα σε επιχειρήσεις της Βαλκανικής, αποτέλεσαν ανάχωμα έναντι των ισχυρών πασάδων του Μπερατιού και της Σκόδρας.

Στα χρόνια των ναπολεόντειων πολέμων

Ο πασάς των Ιωαννίνων αρχίζει σιγά σιγά μέσα στο γενικό κλίμα των σεπαρατιστικών τά-

Ο ΣΦΡΑΓΙΔΟΦΥΛΑΚΑΣ

του Αλή πασά, σε χαλκογραφία του L. Dupré. Πρόκειται για το γνωστό σφραγιδοφύλακα του Αλή πασά Άγο Μουκουρδάρη. Αρχείο Εκδόσεων Ολκός.

Η ΑΙΘΟΥΣΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ.

Οι επισκέψεις περιηγητών, προξένων κ.ά, στον Αλή πασά είναι γνωστές από τη βιβλιογραφία και μερικές έχουν αποτυπωθεί σε σχέδια της εποχής. Εδώ μια σπάνια απεικόνιση τέτοιας επίσκεψης, έργο του G. De la Poer Beresford.

Συλλογή Βίκτωρα και Νιόβης Μελά. Φωτ. Αρχείο MIET.

σεων των αρχών του 19ου αι. να παρουσιάζει σαφείς αποσχιστικές διαθέσεις, οι οποίες γίνονται αντιληπτές από τις δυτικές δυνάμεις (Γαλλία-Αγγλία-Ρωσία), που προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν το «κρατικό» μόρφωμα που συγκροτείται στο δυτικό τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για την εξυπηρέτηση της δικής τους ανατολικής πολιτικής. Αντιστρέφοντας τους όρους του παιχνιδιού, ο Αλή πασάς με τη σειρά του επιχειρεί να αντλήσει οφέλη για την προώθηση του δικού του αυτονομιστικού οράματος εκμεταλλευόμενος τις αντιθέσεις, τις συμμαχίες, τις συσπειρώσεις και αντισυσπειρώσεις των ευρωπαϊκών δυνάμεων. Το Ανατολικό Ζήτημα έχει ήδη τεθεί και ο πασάς των Ιωαννίνων βρίσκεται ηγεμόνας μιας εύφλεκτης περιοχής, στην οποία μετά την κατάρρευση της Βενετίας (1797) συγκρούονται έντονα τα συμφέροντα των Μ. Δυνάμεων. Χρησιμοποιώντας εξάλλου τις σχέσεις και τις αντιθέσεις των ευρωπαϊκών δυνάμεων αναζήτησε και την έξοδο προς τη θάλασσα, που εκτεινόταν στα δυτικά του, θέτοντας υπό την κυριαρχία του ένα ευρύ πλέγμα λιμανιών, ακτών και νησιών (Βουθρωτό, Πρέβεζα, Πάργα), μολοντί τα εμπόδια ήταν πολλά και ισχυρά καθώς ερχόταν σε άμεση επαφή και σύγκρουση με τα ευρωπαϊκά κερκτημένα.

Η συνεχής προώθηση του Αλή πασά σε όλο τον τεράστιο χώρο, που κάποια στιγμή αποτέλεσε την επικράτειά του, δεν υπήρξε έργο εύκολο ούτε αποτέλεσμα μιας στιγμής. Τα εμπόδια υπήρξαν πολλά, οι διεκδικητές πολλοί και επίμονοι στις επιδιώξεις τους. Ωστόσο εκείνοι που για πολλούς λόγους αναδείχθηκαν, έστω και χάρις στην υπερβολή ορισμένων ιστοριογραφικών προσεγγίσεων, ως κύριοι αντίπαλοί του, υπήρξαν οι Σουλιώτες (βλ. προηγούμενο κεφάλαιο). Τό πρώτο επεισόδιο στην πολύχρονη σύγκρουση Αλή πασά και Σουλιωτών εξελίσσεται το 1789 και λήγει χωρίς ουσιαστικό νικητή· ωστόσο ο πασάς έχει καταφέρει να διασπάσει το μέτωπο της εναντίον του συσπείρωσης και συγχρόνως να εξουδετερώσει τους Αλβανούς μπέηδες και πασάδες στις μάχες της Κορυτσάς και της Καστοριάς.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣΙΕΣ.

Επιζωγραφισμένη χαλκογραφία. Συλλογή Βίκτωρα και Νιόβης Μελά. Φωτ. Αρχείο ΜΙΕΤ.

Αλλά η δράση στην περιοχή εξακολουθεί, αφού οι Σουλιώτες, ανίσχυοι πάντα, προσπαθούν να αναθερμάνουν τις προς αυτούς διαβεβαιώσεις φιλίας της Ρωσίας με την αποστολή ανθρώπων στη ρωσική αυλή, οι οποίοι καθώς εμπλέκονται στο παιχνίδι που έχουν ξεσπάσει μεταξύ των Ρώσων πρακτόρων στην περιοχή της Ηπείρου και τον παραγκωνισμό του Α. Σωτήρη, χρονοτριβούν στην Πετρούπολη και τελικά υποβάλλουν υπόμνημα στην Αυτοκράτειρα και αναχωρούν τον Αύγουστο του 1790 με διαβεβαιώσεις της Αικατερίνης ότι θα ενισχύσει τον αγώνα τους.

Οι κινήσεις αυτές και η αυξανόμενη επιρροή των Ρώσων στην περιοχή της Ηπείρου δεν ξεφεύγουν από το άγρυπνο μάτι του Αλή πασά, ο οποίος όμως γνωρίζοντας τη δυσάρεστη για την Πύλη έκβαση του ρωσο-τουρκικού πολέμου επιχειρεί στροφή προς τους Ρώσους, την οποία όμως ουσιαστικά ακυρώνει η συνθήκη του Ιασίου (1792) και η λήξη του πολέμου.

Ωστόσο, η πολιτική που επιλέγει ο πασάς έναντι των Σουλιωτών είναι η συνθησιμένη μέθοδός του: η διάσπαση του εσωτερικού μετώπου του αντιπάλου και σε αυτή αναμφίβολα αναδεικνύεται απόλυτος κυρίαρχος. Εν τω μεταξύ οι Σουλιώτες συνεργάζονται και με τους εχθρούς της αυτοκρατορίας Ρώσους και είναι εύκολο για τον Αλή να εφοδιαστεί με το αρμόδιο φιρμάνι για τη διάλυσή τους. Η προαπαφισισμένη μετωπική σύγκρουση ξεσπά και ο πασάς ακολουθούμενος από τους μπέηδες και αγάδες της Κονίσπολης, Παραμυθιάς, Μαργαριτιού και Άρτας με δυνάμεις μεταξύ 10.000 και 20.000 ανδρών εισβάλλει στην περιοχή του τετραχωρίου, που εσπευσμένα αναλαμβάνει να υπερασπίσει ο Γ. Μπότσαρης, το γένος του οποίου παραγκωνίζει εκείνο του Τζαβέλα που είχε πέσει στην παγίδα του πασά. Στη συνέχεια ο Λάμπρος Τζαβέλας επανέρχεται στο Σούλι και τα γεγονότα τα σχετικά με την επάνοδό του και την αποστολή της γνωστής επιστολής, που φέρεται να απηύθυνε στον πασά, είναι ζητήματα που υπόκεινται σε αναθεωρήσεις μετά από τη συναγωγή νέου τεκμηριωτικού υλικού και την καλύ-

τερη αξιοποίηση των γνωστών στοιχείων. Ο Αλή πασάς όμως στην αποφασιστική μάχη της Κιάφας (27 Ιουλίου 1792) υφίσταται δεινή ήττα και αναγκάζεται να προσέλθει σε διαπραγματεύσεις που κράτησαν ως τον Απρίλιο του 1793. Η τελική συμφωνία αφήνει άθικτη και πάλι την εξουσία των Σουλιωτών, που συνεχίζουν τοπικά να παρέχουν προστασία στις γύρω περιοχές και να αποτελούν τον πόλο για ευρύτερες συσπειρώσεις του χριστιανικού και μουσουλμανικού στοιχείου.

Η συμφωνία του 1793 δεν έλυσε το ζήτημα οριστικά, ενώ η ρευστότητα που επικρατούσε στα ευρωπαϊκά πράγματα μετά τη Γαλλική Επανάσταση και την εξάπλωσή της και στο χώρο του Ιονίου συντελεί ώστε το ζήτημα των Σουλιωτών να προσλάβει παραδειγματικό χαρακτήρα, αφού η αναζήτηση συμμαχιών εκ μέρους των Σουλιωτών και του Αλή πασά προς τις ίδιες κατευθύνσεις, οι ανατροπές σχημάτων, η ολοένα αυξανόμενη δύναμη του πασά των Ιωαννίνων και η σεπαρατιστική διάθεσή του συνθέτουν ένα μωσαϊκό γεγονότων, που είτε απαιτεί την παράθεση πλήθους στοιχείων είτε μια ευρύτερη ανασύνθεση που μπορεί να επικαλύψει κρίσιμες λεπτομέρειες του μωσαϊκού.

Ο κλοιός γύρω από το όρος του Σουλίου συνεχώς σφίγγει, αρχικά μέσω της ασφυκτικής πίεσης που ασκεί ο Αλή πασάς αποκτώντας τον πλήρη οικονομικό και διοικητικό έλεγχο, παράλληλα όμως το πρόβλημα του Σουλίου εμπλέκεται με, και ως ένα μεγάλο βαθμό εξαρ-

τάται και από, την εξέλιξη των ευρωπαϊκών πραγμάτων. Οι Βενετοί ανησυχούν, αλλά έχουν φθάσει πια στα πρόθυρα της διάλυσης, που δεν αργεί (1797). Οι Γάλλοι του Ναπολέοντα εμφανίζονται στην περιοχή και επιζητούν να χρησιμοποιήσουν το φιλόδοξο πασά στα επεκτατικά τους σχέδια· αλλά μάλλον συμβαίνει το αντίθετο και ο πασάς αποκτά άδεια εξόδου στο Ιόνιο. Το γεγονός αυτό του δίνει τη δυνατότητα να επιτεθεί και να καταλάβει τη Χιμάρα (θέρους 1798) και στη συνέχεια να αποκτήσει τον έλεγχο των Αγίων Σαράντα και του Πανόρμου.

Οι Γάλλοι του Ναπολέοντα επιζητούν να χρησιμοποιήσουν τον πασά στα επεκτατικά τους σχέδια

Στη διαπλοκή των πραγμάτων που ακολουθούν, ο Αλή πασάς αντιλαμβάνεται ότι το χαρτί των Γάλλων δεν είναι ισχυρό και μετά τη ρήξη του γαλλο-τουρκικού άξονα, εντάσσεται ανοικτά στο στρατόπεδο των σουλτανικών. Επανερχεται εσπευσμένα τον Αύγουστο του 1798 από το στρατόπεδο του Σουλτάνου που αντιμάχεται τον Πασβάνογλου του Βιδινίου και τον Οκτώβριο με το γιο του Μουχτάρ βρίσκεται μπροστά στην Πρέβεζα. Η γαλλική άμυνα της πόλης γρήγορα καταρρέει και την κατάληψή της ακολουθεί άγρια σφαγή των υπερασπιστών της, ενώ αμφιβολίες γείρονται για τη στάση των Σουλιωτών, που φαίνεται να δωροκλήθηκαν από τον πασά για να μην εμπο-

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΟΣΜΗΜΑ
από έκδοση κερκυραϊκού τυπογραφείου στα χρόνια της γαλλικής παρουσίας στα Επτάνησα. Οι ξένες κυριαρχίες στη περιοχή προσδιόρισαν σε μεγάλο βαθμό τις πολιτικές συμπεριφορές του Αλή πασά έναντι των ξένων δυνάμεων αλλά και έναντι της Υψηλής Πύλης.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΚΙΑΦΑΣ.
(Finden 1833, ατσαλογραφία). Συλλογή Βασ. Σάνδρη. Διακρίνεται το κάστρο της Κιάφας και το σεράι που οικοδόμησε ο Αλή πασάς μετά την κατάληψη του Σουλίου το 1803.

Ο ΟΣΜΑΝ ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥ,

από το βιβλίο
του A. Miller, *Mustapha
Pasha Bairaktar,*
Βουκουρέστι, 1975.

δίσουν την προώθησή του, ζήτημα που απασχόλησε αυτόπτες μάρτυρες και μεταγενέστερους ιστορικούς. Μετά τη ρήξη των σχέσεων Γαλλίας - Τουρκίας οι Γάλλοι προσπάθησαν να προσεγγίσουν τους Σουλιώτες, πράγμα που δεν θα πραγματοποιηθεί, καθώς οι τελευταίοι βλέπουν τους παλιούς τους συμμάχους Ρώσους να φθάνουν το 1798 στο Ιόνιο στο πλαίσιο της ρωσοτουρκικής εναντίον των Γάλλων σύμπραξης. Ο Ιγνάτιος Άρτης συντελεί στη διάδοση του αντιγαλλικού πνεύματος, όντας στην υπηρεσία του Αλή και των Ρώσων.

Τον Ιούνιο του 1800 ο Αλή πασάς παντοδύναμος επικεφαλής 10-15.000 ανδρών επιτίθεται και πάλι εναντίον των Σουλιωτών, που μετά την αποσκίρτηση του Γ. Μπότσαρη είναι ιδιαίτερα αποδυναμωμένοι. Ωστόσο αγωνίζονται αποφασιστικά και υποχρεώνουν τον πασά να αλλάξει τακτική, εγκαθιστώντας πολιορκία που διευθύνει ο γιος του Μουχτάρ πασάς, ενώ ο ίδιος επιστρέφει στα Γιάννενα. Εν τω μεταξύ αναβιώνει ο παλιός συνασπισμός που αποτελείται από τους Σουλιώτες, τους αγάδες της Τσαμουριάς και τους πασάδες Δελβίνου και Μπερατίου και τον οποίο ενθαρρύνει ο εκ-

πρόσωπος του Σουλτάνου Αμπντούλάχ μπέης.

Ο Αλή πασάς ωστόσο χρησιμοποιεί τα παλαιά του μέσα: συμμαχεί ξεχωριστά με ένα από τα μέλη της συμμαχίας, για να αντιμετωπίσει τα υπόλοιπα· οι πρώτοι που σπεύδουν να ειρηνεύσουν είναι οι πολιορκημένοι Σουλιώτες, πράγμα που επιφέρει τη διάλυση της συμμαχίας, ενώ με τον ίδιο τρόπο ο πασάς εξουδετερώνει και τους Τσάμηδες αγάδες, καταλαμβάνει την Παραμυθιά και συμμαχεί με τον Ιμπραήμ πασά του Μπερατίου. Η τελευταία σκηνή του δράματος των Σουλιωτών αρχίζει τον Ιούνιο του 1803 και περιλαμβάνει όλα τα αιματηρά επεισόδια που θα καταλήξουν στην ήττα των Σουλιωτών και στην ανηλεή κατάδιωξή τους από τον Αλή πασά. Η αιφνιδιαστική κατάληψη του οικισμού του Σουλίου εκ μέρους του Βελή πασά στις 25 Σεπτεμβρίου, η παράδοση της Κιάφας (Δεκέμβριος), η ανατίναξη στο Κούγκι (16 Δεκεμβρίου), η φονική μάχη στο

Ο έλεγχος του Σουλίου συναρτάται με το ηγεμονικό όραμα του Αλή πασά

Ζάλογγο (τέλη Δεκεμβρίου 1803) και στο Σέλτσο (αρχές 1804) θα οδηγήσουν στην καταστροφή των Σουλιωτών και την αναχώρηση των διασωθέντων στα Επτάνησα.

Μεμονωμένες προσπάθειες επανάκαμψης των Σουλιωτών θα γίνουν αρκετές φορές, με κυριότερη εκείνη του Κίτσου Μπότσαρη, που κατόπιν

συνεννοήσεως με τον Αλή πασά επιστρέφει το 1813, για να αναλάβει το αρματολόκι των Τζουμέρκων, αλλά σκοτώνεται από τον αρματολό Γώγο Μπακόλα. Τελικά μεγάλο μέρος των Σουλιωτών θα επιστρέψει στην Ήπειρο το 1820, για να συμπράξει με τα σουλτανικά στρατεύματα που μάχονται για την εξόντωση του Αλή πασά και αργότερα θα ενταχθεί στην υπόθεση της Ελληνικής Επανάστασης.

Το παράδειγμα της εξουδετέρωσης του Σουλίου είναι ίσως το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα της μεθόδου και των τρόπων που μετερχόταν ο πασάς των Ιωαννίνων προκειμένου να πραγματοποιήσει το ηγεμονικό του όραμα. Θα ακολουθήσουν εφεξής και άλλες επιτυχίες, που θα καταστήσουν τον πασά παντοδύναμο. Μεταξύ 1804-1807 συγκρούστηκε επανειλημμένα με τους αγάδες της Τσαμουριάς, παλιούς εχθρούς του, οι οποίοι εκτός των άλλων ενισχύονται τώρα και από τους Ρώσους. Η εξουδετέρωσή τους θα αναγκάσει την Πύλη να επέμβει, προκειμένου να περιστείλει την αυξανόμενη δύναμη του Αλή και να του αναθέσει να ξεκαθαρίσει την περιοχή της Μακεδονίας, της Θράκης και της Βουλγαρίας από τις ληστρικές συμμορίες.

Ο πασάς επικεφαλής μεγάλου στρατιωτικού σώματος ξεκίνησε από το Μοναστήρι και κατάφερε να διαλύσει γρήγορα τις ληστοσυμμορίες προωθούμενος ως τη Φιλιππούπολη. Μετά τη διάλυση του στρατοπέδου και την επιστροφή του πασά στα Γιάννενα διεκδίκησε το πασαλίκι των Τρικάλων, το οποίο τελικά παραχωρήθηκε στον ανιψιό του Ελμπάς μπέη και ύστερα από τον θάνατό του, που συνέβη πολύ γρήγορα, το πασαλίκι αυτό πέρασε στα χέρια του γιου του, Βελί πασά, που το 1807 κατάφερε να γίνει πασάς του Μοριά.

Στην επεκτατική πολιτική και πρακτική του Αλή πασά η συνθήκη του Τιλσίτ (8 Ιουλ. 1807) φαίνεται ότι δημιουργεί σοβαρά προβλήματα, καθώς οι Γάλλοι γίνονται εκ νέου κύριοι των Επτανήσων και αντιδρούν στα σχέδιά του, στο επίκεντρο των οποίων βρισκόταν αυτή την εποχή η κατάληψη της Πάργας. Η στροφή του πασά προς τον αγγλικό παράγοντα είναι κάτι παραπάνω από εμφανής και ο ρόλος του προξένου της Αγγλίας στην Ήπειρο αναβαθμίζεται σημαντικά, καθώς ο τελευταίος εγκαθίσταται στα Γιάννενα. Το παιχνίδι που παίζεται ανάμεσα στην Αγγλία και τη Γαλλία βρίσκει τον πασά στο επίκεντρο της σύγκρουσης: οι Άγγλοι του υπόσχονται πολλά και την Πάργα, οι Γάλλοι κινούνται για να κρυχθεί φερμανλής και επιζητούν σε όλα τα κύρια σημεία της περιοχής (Μοριά, Δέλβινο, Ναύπακτο, Μπεράτι) να τοποθετηθούν εχθροί του. Την κατάσταση επιδείνωσε η συμμετοχή του πασά στο ρωσο-τουρκικό πόλεμο του 1808, καθώς ήταν υποχρεωμένος να στείλει

το γιο του Μουχτάρ με 8.000 στρατιώτες αδυνατίζοντας το εσωτερικό μέτωπο και κυρίως επιτρέποντας στους Γάλλους να δημιουργήσουν πολλά προβλήματα, ανάμεσα στα οποία το κίνημα του Θύμιου Βλαχάβα στη Θεσσαλία πήρε αρχικά επικίνδυνες διαστάσεις, πριν κατασταλεί οριστικά με τη μάχη στο Καστράκι της Καλαμπάκας.

Το κίνημα του Θύμιου Βλαχάβα στη Θεσσαλία πήρε αρχικά επικίνδυνες διαστάσεις

κρηση της πόλης αναλαμβάνει ο ίδιος. Ωστόσο, παρά την ευνοϊκή διάθεση των Άγγλων, οι οποίοι έχουν κυριαρχήσει πολιτικά στην επικράτεια του Αλή πασά, η κατάληψη της Λευκάδας και το όνειρό του να διεισδύσει στα Επτάνησα ναυαγεί. Η παράδοση του νησιού (17 Απρ. 1810) από τους Γάλλους δεν θα γίνει στον Αλή πασά αλλά στους Άγγλους. Όμως τα πολιτικοστρατιωτικά επεισόδια που συνεχώς εξελίσσονται στην περιοχή και στα οποία η υποκίνηση και η απειθείας ανάμειξη του πασά είναι διαπιστωμένη ευνοούν την αύξηση της δύναμής και επιρροής του. Έτσι το 1811 καταλαμ-

Γρήγορα όμως ο πασάς θα πάρει την πρωτοβουλία καθώς η αποδέσμευση των δυνάμεων από το ρωσο-τουρκικό μέτωπο έγινε γρήγορα με αποτέλεσμα να εξουδετερωθεί ο Βλαχάβας, ενώ λίγο αργότερα, το 1810, αναγκάζει τον επίσης παλιό του εχθρό Ιμπραήμ πασά του Μπερατίου να συνθηκολογήσει και τη διοί-

ΤΟ ΦΡΟΥΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ.

Χαλκογραφία σε σχέδιο του H.Holland, από το βιβλίο του Henry Holland *Travels in the Ionian Isles, Albania, Thessaly, Macedonia, & c. during the Years 1812 and 1813*, Λονδίνο, 1815. Τόπος και Εικόνα. Χαρακτικά ξένων περιηγητών για την Ελλάδα, τ. Ε', Εκδόσεις Ολκός, Αθήνα, 1983, σ. 81.

Η ΠΩΛΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ.

Παργινοί εγκαταλείπουν την πατρίδα τους, τον Απρίλιο του 1819, μετά την παράδοσή της από τους Βρετανούς στον Αλή πασά. Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη.

βάνει τη Σαγιάδα και την Αυλώνα έχοντας εξουδετερώσει ακόμη έναν από τους πολλούς εχθρούς του, το Μουσταφά πασά του Δελβίνου, που κατέφυγε στο Γαρδίκι έχοντας εγκαταλείψει τον γιο του όμπρο στα χέρια του πασά. Με τον τρόπο αυτό ο πασάς φαίνεται να ολοκληρώνει σχεδόν την κατάκτηση της νότιας Αλβανίας και να ετοιμάζεται να επεκταθεί ακόμα βορειότερα. Το 1812, ενώ και πάλι έχει επέλθει κάποια ανατροπή στις σχέσεις του με τους ξένους, καθώς οι Γάλλοι φαίνεται να ανακτούν ορισμένα πολιτικά ερείσματα στην επικράτεια του Αλή πασά, κατάφερε να υποτάξει πολλά τμήματα του πασαλικίου του Δελβίνου, ενώ τον ίδιο χρόνο κατέλαβε το Αργυρόκαστρο, το Δέλβινο και το Γαρδίκι, μετά από πολιορκία δύο μηνών, όπου εκδηλώθηκε το φοβερό αντεκδικητικό μένος του με τη σφαγή όλων των ενήλικων Γαρδικιωτών, τη φρικτή κακοποίηση γυναικών και παιδιών, το κάψιμο της πόλης, τη σφαγή άλλων Γαρδικιωτών, φυλακισμένων στα Γιάννινα.

Έτσι η δύναμη του Αλή πασά των Ιωαννίνων το 1812 βρίσκεται στο απόγειό της. Η επικράτειά του, αρχίζοντας από την κεντρική και νότια Αλβανία και συνεχίζοντας νοτιότερα, περιλάμβανε την Ήπειρο, Θεσσαλία, νότια τμήματα της Μακεδονίας, τη Στερεά, το Μοριά. Προς τα βόρεια έφθανε ως τα όρια του πασαλικίου της Αχρίδας. Ακολούθησε η εισβολή του

πασά στη Βοσνία και η ειρηνική κατάληψη του πασαλικίου της Σκόδρας, αφού ο πασάς της δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις οικονομικές απαιτήσεις της Πύλης. Εκτός αυτού όμως, ο διοικητής της Σκόδρας Μουσταφά πασάς θα παντρευθεί την κόρη του Βελή πασά, Αϊσιέ και τα πράγματα θα πάρουν το δρόμο τους.

Η πτώση του Αλή πασά

Παρ' όλα αυτά το ηγεμονικό όραμά του είχε περιορισμένα όρια και ημερομηνία λήξης. Από το 1808, που έγινε Σουλτάνος ο Μαχμούτ Β', τα πράγματα θα αρχίσουν να παίρνουν άλλη τροπή, καθώς ο νέος Σουλτάνος ήταν αποφασισμένος να κινηθεί προς εξουδετέρωση των γενιτσάρων καθώς και των σεπαρατιστικών κινήσεων των τοπαρχών, από τις οποίες εκείνη του Αλή πασά φαινόταν η σπουδαιότερη.

Η τρομερή σφαγή των Γαρδικιωτών δίνει την πρώτη αφορμή στο Σουλτάνο να επέμβει: το 1812 εκδηλώθηκαν οι πρώτες ενέργειες της Πύλης κατά του πασά, στις οποίες ο γαλλικός παράγοντας φαινόταν να κινεί ορισμένα νήματα. Εξάλλου η άνοδος στην εξουσία του νέου (1812) μεγάλου βεζίρη Χουρσίτ πασά, δηλωμένου εχθρού του Αλή πασά, υπήρξε άσχημη εξέλιξη για τον ηγεμόνα του δυτικού τμήματος της αυτοκρατορίας. Η μετάθεση του Βελή πασά από το Μοριά στο υποδεέστερο πασαλίκι της Θεσσαλίας (αργότερα, το 1819, θα μετα-

τεθεί στην τελείως αδύναμη θέση της Ναυπάκτου) δείχνει στη συνέχεια τις προθέσεις της Πύλης. Βέβαια ο Αλή πασάς δεν παύει να δίνει τις μάχες του. Τα οικονομικά κίνητρα με την αποστολή στην Πύλη ικανών ποσοτήτων χρήματος χρησιμοποιούνται η πολιτική προσέγγισης των Άγγλων ή των Γάλλων, κατά τις ανάγκες των περιστάσεων, συνεχίζεται, ενώ το σχέδιο για την κατάληψη της βόρειας Αλβανίας δεν ματαιώνεται.

Το ζήτημα της Πάργας, που βρισκόταν στην κατοχή των Γάλλων, ήλθε και πάλι στο προσκήνιο με την οριστική ήττα του Ναπολέοντα και τις ανακατατάξεις που αυτή επέφερε. Ο Αλή πασάς έκανε μια προσπάθεια να καταλάβει την πόλη στις 23 Φεβρ. 1814 αλλά απέτυχε· το ίδιο απέτυχε και η μεσολάβηση του προξένου της Αγγλίας στα Γιάννενα Γ. Φορέστη στους Άγγλους, επειδή οι τελευταίοι ήθελαν την πόλη δική τους και τελικά οι Παργινοί την παρέδωσαν σε αυτούς (23 Φεβρ. 1814). Ακολούθησε η ήττα του Ναπολέοντα και η συνθήκη του Παρισιού (5 Νοέμβ. 1815), η οποία όμως άφησε έξω από τους όρους της την Πάργα, γι αυτό η Πύλη κινήθηκε να την αποκτήσει επιζητώντας την προσάρτησή της. Οι διαβουλεύσεις έγιναν μεταξύ της Πύλης και του Άγγλου αρμοστή των Ιονίων νήσων Θωμά Μαίτλαντ, στον οποίο ο Αλή πασάς πρότεινε την απόκτηση της Πάργας έναντι της καταβολής αποζημιώσεων, δηλαδή πρό-

τεινε την αγορά της πόλης. Η πρόταση αυτή εξυπηρετούσε τα σχέδια των Άγγλων, οι οποίοι ακολουθώντας την πολιτική τους για τη διατήρηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και παράλληλα παίρνοντας 156.000 λίρες δέχθηκαν να παραδώσουν την πολύπαθη πόλη στους Τούρκους. Οι 5000 Παργινοί εγκατέλειψαν την πόλη τους και κατέφυγαν πρόσφυγες στην Κέρκυρα και στα άλλα νησιά του Ιονίου· έτσι στις 10 Μαΐου 1819 η πόλη πέρασε στα χέρια του Αλή πασά.

**Ο Αλή πασάς
πρότεινε
στο
Θωμά
Μαίτλαντ
την
αγορά
της Πάργας**

από το 1812, όταν το αλπασαδίτικο όραμα φθάνει στην κορύφωσή του, μια σειρά από εχθρούς του πασά τοποθετούνται σε καίριες θέσεις, ενώ η απόπειρα δολοφονίας στην Πόλη του Ισμαήλ Πασόμπεη (Μάρτιος 1820), που βρισκόταν στο κέντρο της κινητοποίησης των εχθρών του Αλή πασά, οδήγησε τα πράγματα στα όριά τους. Ο Σουλτάνος καθάισε τον Αλή

ΤΟ ΚΕΦΑΛΙ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ

επιδεικνύεται στην αυλή των σουλτανικών ανακτόρων στην Κωνσταντινούπολη. Λιθογραφία από το έργο του Rev. R. Walsh, *Narrative of a Journey from Constantinople to England*, Λονδίνο, 1828. Αριστοτέλης Σταυρόπουλος, *Ο θάνατος του Αλή πασά*, ανάτυπο από το περ. *Σκουφάς* της Άρτας, τ. 1984, σ.11.

ΑΓΧΟΝΗΣ ΣΕΡΓΙΟΥ.

Λιθογραφία (λεπτομέρεια) Αθανάσιου Ιατρίδη από το έργο *Συλλογή δημοτικών ασμάτων παλαιών και νέων*, Αθήνα 1859. Απεικόνιση του απαχονισμού του Θεσσαλονικιού «αλχημιστή» Σέργιου το 1818 από τον Αλή πασά, ο οποίος θεώρησε ότι τον εξαπάτησε.

πασά από διάφορα αξιώματα και παράλληλα τον κάλεσε στην Πόλη για να απολογηθεί. Φυσικά ο Αλή πασάς αρνήθηκε και ο εναντίον του πόλεμος ξεκίνησε. Στις στρατιωτικές δυνάμεις του πασά, που διατάχθηκαν με κέντρο βέβαια τα Γιάννενα, εντάχθηκαν και Έλληνες αρματολοί, ενώ δεν παρέλειψε να καλέσει χριστιανούς και μουσουλμάνους υπηκόους του να τον ενισχύσουν· ακόμα και οι Σουλιώτες δέχθηκαν την πρόσκλησή του με αντάλλαγμα την επιστροφή στην πατρίδα τους.

Τον Ιούλιο του 1820 ο σουλτανικός στρατός έχοντας επικεφαλής τον Ισμαήλ Πασόμπη και ενισχυμένος από τους πασάδες των Τρικάλων και της Θεσσαλονίκης έφθασε στη Λάρισα· εισβολή έγινε και από άλλα σημεία, ενώ παρέπλεε και ο οθωμανικός στόλος. Τα επεισόδια της τελικής σύγκρουσης και της κατάλυσης της κυριαρχίας του Αλή πασά είναι πολλά, ανάμεσα στα οποία σημειώνουμε τον επαναστασιασμό των Σουλιωτών, που μετά από τις διαφωνίες του Αλή με τους σουλτανικούς, φαίνεται να εγκατέλειψαν το σουλτανικό στρατόπεδο και να προσέγγισαν τον Αλή πασά. Εξάλλου στα τέλη Ιανουαρίου 1821 η Πύλη αντιλαμβανόμενη ότι η υπόθεση κατά του Αλή πασά δεν είναι έργο εύκολο, διόρισε επικεφαλής τον παλιό εχθρό του Αλή, Χουρσίτ πασά, διοικητή από το 1820 του Μοριά, που είχε καταστείλει και την επανάσταση των Σέρβων. Θα ακολουθήσει η έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης και η σοβαρή ενίσχυση των σουλτανικών δυνάμεων που μάχονταν τον Αλή πασά, οι οποίες έπρεπε να συντομεύσουν την επικείμενη ενόψει του ελληνικού ζητήματος. Η θέση του πασά έγινε πολύ δύσκολη και παρά τη διμέτωση προσπάθειά του για συνδιαλλαγή με τους σουλτανικούς και σύνδεση της τύχης του με τα ελληνικά πράγματα, σιγά σιγά άρχισε να χάνει τη μάχη.

Τελικά ο Αλή πασάς θα βρει το θάνατο από τους σουλτανικούς σε κελί της μονής του Αγίου Παντελεήμονα στο νησί των Ιωαννίνων στις 24 Ιανουαρίου 1822· μαζί του θα καταλυθεί και ό,τι απέμεινε από την τεράστια επικράτειά του. Ωστόσο λίγο νοτιότερα μια ανεξάρτητη επικράτεια, εθνική πλέον, άρχισε να εδραϊώνει τη στρατιωτική και πολιτική της υπόσταση.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ

* ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Σπ. Π. Αραβαντινός**, *Ιστορία Αλή Πασά του Τελεπενλί*, Αθήνα, τόμ. Α'-Β', 1895 (φωτομ. επανέκδοση Αθήνα 1979).
- Γ. Α. Αρς**, *Η Αλβανία και η Ήπειρος στα τέλη του ΙΗ' και στις αρχές του ΙΘ' αιώνα*, εισαγωγικό σχόλιο-επιμέλεια: Βασίλης Παναγιωτόπουλος, β' έκδ., Αθήνα, 1994.
- Μ. Κοκολάκης**, *Το ύστερο Γιαννιώτικο πασαλίκι. Χώρος, διοίκηση και πληθυσμός στην Τουρκοκρατούμενη Ήπειρο (1820-1913)*, Αθήνα, 2003.
- Α. Μουφίτ**, *Αλή πασάς ο Τεπελενλής (1744-1822)*, Ιωάννινα, 1980.
- Δ. Α. Οικονόμου**, *Το Σούλι, οι Σουλιώται και η οικογένεια Μπότσαρη. Ιστορικά σημειώματα*, Αθήνα, 1952.
- Β. Παναγιωτόπουλος**, «*Ζητήματα της Ηπειρωτικής Ιστορίας στα χρόνια του Αλή πασά*», *Πρακτικά συνεδρίου: Ήπειρος: Κοινωνία-Οικονομία 15ος-20ος αι.*, Γιάννενα, 1986.
- Γ. Παπαγεωργίου**, «*Συμβολή στην ιστορία της Πάργας κατά τον 18ο αι.*». *Ηπειρωτικά Χρονικά* 22, 93-132, 1980.
- Χρ. Περραιβός**, *Ιστορία Σουλίου και Πάργας περιέχουσα την χρονολογίαν και τους ηρωικούς αυτών πολέμους...*, Βενετία, τόμ. Α'-Β', 1821.
- Ε. Γ. Πρωτοψάλτης**, «*Το ημερολόγιον της αιχμαλωσίας του Φώτου Τζαβέλλα (1792-1793)*», *Μνήμη Σουλίου*, τ. Β', σσ. 213-235.
- Γ. Α. Σιορόκας**, «*Αλή πασάς και οι Αυτοκρατορικοί Γάλλοι της Επτανήσου (Νέα στοιχεία από το ανέκδοτο αρχείο C. Berthier)*», *Δωδώνη* 3, 273-336, 1974.
- Γ. Α. Σιορόκας**, *Η εξωτερική πολιτική του Αλή πασά των Ιωαννίνων. Από το Τίλοϊτ στη Βιέννη (1807-1815)*, Ιωάννινα, 1999.
- Διον. Σκιώτης**, «*Από Άσπτης Πασάς. Τα πρώτα βήματα στην άνοδο του Αλή Πασά των Γιαννίνων (1750-1784)*», *Θησαυρίσματα* 6, 257-290, 1969.
- Βάσω Δ. Ψιμούλη**, *Σούλι και Σουλιώτες*, Αθήνα, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών /ΕΙΕ, 1998 (όπου αναλυτική βιβλιογραφία για το θέμα).